

и в. в. линии отъ нападения, които целятъ да ги разрушатъ и ограбятъ.

Разяснения и допълнителни инструкции по службата на охраната се издававатъ отъ н-ка ж.-п. буро въ споразумение съ съответните герман. ж.-п. органи и служби, ако се застъпятъ тѣхните наредби и отговорности.

По този начинъ съ създаване ж.-п. буро при Щаба на XI армия се тури редъ въ бълг. превозки въ района на тази армия и край на недоразуменията, търканията и оплакванията на съответните органи отъ дветѣ съюзни армии.

Следъ отстѫплението на войските отъ Македония, бюрото се премѣсти на 22-и септември въ Велесъ; а следъ два дни — въ Скопие, следъ което на 27 сѫщи се прибра и разформира въ София.

ПЕТЪРъ СОФРОНИЕВъ.

Майоръ о. з.

По поводъ статията „Паниката въ 11-а пех. дивизия въ боя при Неврокопъ“ отъ генералъ о. з. Сирмановъ И.

Днесъ, когато Военно-историческата комисия събира и подрежда материалите отъ войните, дългът се налага на всѣки, който пише по тѣхъ, да излага самата истина; отдѣлните случаи да бѫдатъ подкрепени съ факти и документи, за да не туря комисията въ заблуда и да я затруднява въ издирането на тази истина.

Авторътъ на горепоменатата статия, помѣстена въ кн. З, год. V отъ сп. Военно-исторически сборникъ е допусналъ редъ невѣрни работи, и азъ, като участникъ въ този бой, помоленъ и отъ другаритъ си г. г. офицери, сѫщо участници, които ме снабдиха и съ нѣкои документи, ще се постараю да изложа фактите, подкрепени съ тѣзи документи, така, както сѫ били. Най-вече за честта на нашия доблестенъ офицеръ, който доказва какъ се мре за родината, да се види, че твърдението на г. генералъ Сирмановъ, дето казва на стр. 39 редъ 11 — виновници за паниката „На второ място идатъ началствующите лица, които стоеха начело на полковетъ и дружинитъ“ и на стр. 43, редъ 12 — „Липсваше желание у войниците да се биятъ; впрочемъ това желание липсваше и у много отъ офицеритъ — не е вѣрно, а напротивъ, нашите офицери горѣха отъ желание да накажатъ коварните ни съюзници, които по единъ подълъ начинъ искаха, да отнематъ чисто български земи, придобити съ цената на толкова скжпи жертви.“

Съ оттеглянето на 11-а пех. дивизия отъ Правишко, къмъ Зърнево—Неврокопъ, отиде съ тѣхъ 7-и ескадронъ, командуванъ отъ майоръ Симеоновъ. Въ Драмската долина съ малкия нашъ отрядъ (една дружина и една батарея) при Пресеченското дефила останаха два ескадрона; 1-и ескадронъ, командуванъ отъ ротмистъръ Софрониевъ и 10-и ескадронъ —

отъ майоръ Бърневъ*) (подъ общото командуване на последния).

На 2-и юлий лъвата гръцка колона, която настъпваше откъм Демиръ-Хисаръ завзе Горно-Броде, на следния ден рано заранта една част отъ тази колона настъпи къмъ Зърнево. Началникът на сръдната гръцка колона, която идъше отъ Сересъ—с. Даутли къмъ в. Бабина, на 3-и юлий като научи, че с. Г.-Броде е заето вече отъ тъхната лъва колона, продължи и той пътя си къмъ Зърнево. Щабът на 11-а пех. дивизия, като се опасяваше да не би нашата колона при Просечене да бъде отрѣзана въ дефилето, още на 2-и юлий, като падна Г.-Броде, заповѣда колоната да отстъпчи къмъ Зърнево, като конницата остане въ Драмската долина до втора заповѣдь, за да маскирва това отстъпление. На 3-и юлий до 8 ч. пр. пл. колоната се изтегли въ добъръ редъ**).

Тукъ конницата изпълни блъскаво задачата си, гжстата завеса отъ разезди и постоянните набѣги къмъ с. Плевна — Алистратикъ и Кобалище, не само че не дадоха на гърцитѣ да разбератъ за нашето отстъпление, но въ тъхъ останало впечатление, че се готовимъ за офенсива, това се потвърди отъ плениците, които подпоручикъ Писаровъ залови между с. Плевна и Драма, кждето атакува и плени единъ гръцки обозъ. Къмъ 6 ч. сл. обѣдъ гърцитѣ заеха с. Просечене***) и като разбраха, че напреде си нѣматъ пехотни части, тѣ почнаха силно да притискатъ разездитѣ ни. На мръкване се получи донесение, че противникътъ съ силни части (около 3 дружини съ артилерия) заселъ и с. Плевна. Положението на конницата ставаше тежко, всичката се прибра въ дефилето, като съ спешени части завзе южните склонове на височините предъ него. На 12 часа презъ нощта получихме заповѣдь и ние да отстъпимъ къмъ село Зърнево, на 4-и юлий въ 6 ч. пр. пл. стигнахме въ селото — и влѣзохме подъ общата команда на майоръ Симеоновъ, който бѣше съ ескадрона си въ с. Старчища.

Боятъ при село Зърнево.

Нашитѣ разезди, изпратени къмъ с. Г.-Броде — в. Баба и Калапотъ, бѣха донесли, че гърцитѣ на 3-и юлий вечеръта

*) Това бѣше така наречената македонска конница, формирана отъ допълняващите ескадрони на конните полкове, като всѣки ескадронъ носѣше номера на полка, отъ който бѣше формиранъ. Конетѣ бѣха всичките мѣстна порода, а войниците — отъ запаса. Ескадрите съ не повече отъ 90 сабли добре екипирани, войниците съ отлична дисциплина и боеви духъ.

**) Сведенията за настъплението на гръцките колони и тъхното положение заемамъ отъ копията на донесенията, които майоръ Симеоновъ е изпращалъ до началника на 11-а дивизия и, които се намиратъ въ Морския архивъ.

сѫ минали с. Долно-Броде и сѫ били на бивакъ по висотите на изтокъ отъ това село, на нѣколко километра далечъ отъ с. Старчища (1 полкъ пехота и 1 батарея) една слаба колона е предъ Тарлисъ и, че Калапотъ е билъ заетъ отъ гърцитѣ.

На 4-и юлий къмъ $7\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. една гжста патрулна верига почна да се спуска отъ високата на западъ отъ с. Старчище; тя бѣше посрѣдната и задържана отъ спешения ескадронъ на майоръ Симеоновъ; гърцитѣ бѣзо я усилиха и принудиха ескадрона да отстъпи по долината на р. Бистрикъ къмъ с. Куманичъ, кждето се оттегли и първи ескадронъ. Въ това време ескадронътъ на майоръ Бърневъ, който бѣше изпратенъ по пътя Старчище к. 650, водѣше бой съ предните гръцки части, които настъпваха къмъ това село; скоро и той бѣ принуденъ да отстъпи. Къмъ 9 ч. пр. пладне гърцитѣ заеха Старчище. Трите ескадрона бѣха съсрѣдоточени въ долината на р. Зиркова, западно отъ с. Зърнево, прикрити отъ Киманичките височини. Въ това време разездитѣ донесоха, че една гръцка рота съ две планински ордия бѣзо настъпва къмъ село Елисъ. Явствуващие, че гърцитѣ искаха да заематъ изхода на дефилето, за да обезпечатъ дебушето на тъхната колона, която идъше отъ Просечене.

Майоръ Симеоновъ изпрати първи ескадронъ бѣзо да заеме височините предъ дефилето и да препятствува на дебушарнето. Ескадронътъ навреме засе хребета, източно отъ Акъ-Су, и гръцката рота бѣше посрѣдната съ залповъ огнь; тя се възвѣрна и бѣзо се спусна въ долината. Въ момента, когато дветѣ планински ордия заемаха позиция бѣха обстрѣвани отъ 10-и ескадронъ, който току-що бѣ пристигналъ. Настана суматоха въ гърцитѣ. Къмъ 12 ч. пр. пл. ескадронътѣ бѣха принудени да напуснатъ позицията и се оттеглиха въ Зърнево кждето бѣше и 7-и ескадронъ. За отбелязване е факта, че гърцитѣ тукъ нѣмаха никаква конница, така че тѣ не можеха да иматъ никакви сведения за нашите сили и разположение и съ това се обяснява бавните имъ и нарушителни действия.

Къмъ 2 ч. сл. пладне една неприятелска рота, разгъната въ боенъ редъ, излизаше отъ Старчище къмъ Куманичъ; тукъ мѣстността е равна и открита, добра цель за конницата, която се готовѣше да я атакува. Гърцитѣ като забелязаха силните раздвижвания на разездитѣ и появяването на първи ескадронъ, бѣзо се повърнаха и заеха покрайните на селото, две гръцки роти и две планински ордия се спуснаха отъ Акъ-Су по шосето и засе позиция на хребета югоизточно отъ Зърнево като почнаха да обстрѣватъ ескадроните, които се оттеглиха по долината на р. Зиркова. Въ този моментъ пристигна адютантъ на полковникъ Балевски въ силенъ алюръ и извика майоръ Симеоновъ да отиде при него (полковникъ Балевски), не следъ

тарейния командиръ капитанъ Дрехаровъ избѣгалъ съ прислугата и оставилъ ордията, съ това той увлѣкалъ и пехотата, имаме заповѣдь на всѣка цена да спасимъ ордията*).

Гърцитѣ, като забелязаха отстѫпленietо на нашите части откриха силенъ огнь по тѣхъ, артилерията имъ стреляше изключителнѣ по позицията на нашата батарея. Майоръ Симеоновъ заповѣда първи ескадронъ бѣрзо да премине моста на р. Зирково и да атакува грѣцката рота, която се спускаше по хребета къмъ Зърнево, 10-и ескадронъ бѣрзо да настѫпи къмъ нашата арт. позиция като наближи да спеши и да съмѣкне ордията. 10-и ескадронъ почна да се изкачва подъ градъ отъ шрапнели по височината, два взвода отъ първи ескадронъ съ подпоручикъ Писаровъ се насочиха къмъ моста, другитѣ два взвода съ ескадронния командиръ минаха въ бродъ рѣката и се насочиха къмъ ротата, която наблизаваше Зърнево (подпоручикъ Писаровъ ще се съобразява да се понесе въ атака тогазъ, когато види че другитѣ два взвода ще атакуватъ). Гърцитѣ, като видѣха че другитѣ два взвода ще атакуватъ, видѣха че флангътъ имъ е застрашенъ едва дадоха единъ разкъсанъ залпъ по полуескадрона на подпоручикъ Писаровъ и се прѣснаха въ бѣгство по височината, която е обраснала съ храсталакъ, като се оттеглиха чакъ къмъ кота 994. Командирътъ на 1-и ескадронъ зае южната част на с. Зърнево съ половината ескадронъ, а другиятъ полуескадронъ съ подпоручикъ Писаровъ изпрати въ помощъ на 10-и ескадронъ. Къмъ $4\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. получихъ заповѣдь да се оттегля съ полуескадрона, защото ордията били снети и трѣбвало хора да носятъ снарядитѣ и да изтеглятъ ордията по шосето. Първиятъ ескадронъ се спеши — половината отъ войниците нарамиха снарядитѣ и ги влачиха цѣли 14 км., докато намѣрятъ (настигнатъ) артилеристите да имъ ги предадатъ.

Вследствие гореизложеното командирътъ на дивизиона написа донесение до началника на дивизията**). Въ отговоръ

*) Важното въ случая е, че когато майоръ Симеоновъ е отишъл при полковникъ Балевски, тамъ е билъ и кап. Дрехаровъ. Полковникъ Балевски дава заповѣдь на майора конницата да спасява ордията, а гледа какъ пехотата отстѫпва и дѣржи капитанъ Дрехарова при себе си, безъ да му заповѣда да отиде съ прислугата си да помога поне при спасяването, не само това, но кап. Дрехаровъ не взе и мѣрки да задѣржи и прислугата си отъ бѣгство и затова конницата трѣбаше да носи снарядитѣ имъ на рѣце 14 км. До този моментъ по нашата позиция не бѣше даденъ нито единъ изстрелъ и кое на карало капитанъ Дрехаровъ да бѣга неизвестно, още повече, че той знаеше, че нашата конница е на фланга му.

**) Донесението на майоръ Симеоновъ до началника на дивизията.

Кой — к рѣ 3-и конни дивизионъ.

До кого — началника на 11-а пех. сборна дивизия.

Откѣде — отъ позицията.

№ 67, 1913 год. 4 день, VIII месецъ, 4 ч. 50 м. сл. пл.

на това донесе още сѫщия денъ се получи отъ Щаба на дивизията телеграма № 3663*).

Къмъ $7\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. дивизионътъ се оттегли на изтокъ отъ шосето по пѫтя, който се отдѣли за с. Перица. Ескадронътъ бѣха капнали отъ умора, войници и офицери дветѣ нощи не спали и не яли цѣлия денъ, едва се дѣржаха. Конетъ сѫщо гладни, седлата не бѣха снемани отъ гърбовете имъ отъ 27-и юни, налагаше се една почивка, обаче, близостъта на противника не позволи и тази нощ това. Гърцитѣ, окурожени отъ лесния си успѣхъ отъ презъ деня, бѣрзо настѫпиха къмъ Неврокопъ, като авангардътъ имъ бѣше на около 5 км. предъ с. Вѣлково. Къмъ $8\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. той продължи настѫпленietо си. Дивизионътъ отстѫпи като поддържаше добъръ контактъ. Въ 2 ч. сл. полунощъ стигнахме с. Садово и се разположихме между с. Садово и с. Горна Сингартия въ долината на р. Гезе, кѫдето останахме до заранъта на 5-и юлий.

Боятъ при Неврокопъ.

Боятъ при Неврокопъ е доста интересенъ и поучителенъ, единственъ бой, следъ който и дветѣ воюващи страни бѣгатъ и то въ паническо бѣгство.

Ето развитието на самия бой.

Разузнавателната служба у гърцитѣ липсваше съвсемъ. Тукъ тѣ нѣмаха никаква конница и тѣхни разезди наникожде не сѫ се виждали. Еднички сведения, които имаха за нашите войски, то бѣха отъ гъркоманите — мѣстни жители.

Неприятельтъ настѫпваше къмъ Неврокопъ въ три колони. Лѣвата — презъ с. Либяхово, с. Лильово; срѣдната по шосето презъ с. Садово и дѣсната — презъ с. Петреликъ, с. Сингартия — по долината на р. Места. Опиянени отъ лекия си успѣхъ на 4-и юлий при с. Зърнево и като нѣмаха

Оставениетѣ две ордия и всички снаряди отъ нашата артилерия, бидоха спасени отъ нашата конница, като ги отнесоха до шосето на рѣце. Не е вѣрно, че сѫ изоставени вследствие появяването на грѣцка конница, защото нито единъ грѣцки войникъ не бѣше преминалъ до този моментъ, както селото, така и височините, дето бѣше на позиция артилерията (нашата). Запитанъ кап. Дрехаровъ чий сѫ тѣзи ордия, лично отъ менъ, отговори — мои, безъ, обаче, да изпрати хора да помогнатъ или само да укаже съдѣстие при спасяването. (подп.) Командиръ на дивизиона: майоръ Симеоновъ.

*) Заповѣдьта на началника на дивизията вследствие донесението № 67 на майоръ Симеоновъ:

„Лв. бѣга — Командиръ дивизиона майоръ Симеоновъ. На № 67.

Оптично стое постъпили. Конницата трѣбва да помогне на пехотата въ трудни моменти.

Всѣкога се дѣржте на фланга, а не на шосето. Трѣбва къмъ Бѣлотинци да се освѣтлявате. Използвайте удобните минути и атакувайте. 3663.

Началникъ на дивизията (подп.) генералъ майоръ Дѣловъ.
Началникъ щаба (подп.) полковъ Шкайновъ.

точни сведения за нашите сили и разположения, тези три колони бързата коя ще обере славата да влезе първа въ Неврокопъ. И, действително, на 4-и юлий тъ извършиха единъ по-усиленъ маршъ. Лявата колона стигна на 4-и вечеръта с. Либяхово, като авангарда ѝ бъше на около 3 км. на северъ, около Либяховския чифликъ, сръдната — стигна на около 5—6 км. южно отъ с. Садово, а дясната — бъше между върха Пожаръ и с. Петреликъ, малко на северъ отъ с. Перница.

На 5 юлий сутринъта рано и трите колони почнаха настъплението си. Лъвата колона, когато напусна с. Либяхово, го запали отъ четирите страни, което горѣ презъ цѣлия денъ. Тамъ „храбрите“ гръцки войници извършиха нечувани изстъпления надъ българското население. Къмъ 2 ч. сл. пл. за пръвъ път се показва една група отъ 15—20 конника, южно отъ с. Садово, а следѣ тѣхъ следваше авангардъ. Следъ една малка пристрелка съ нашата конница (съ ескадрона на майоръ Бърневъ), гърците завзеха с. Садово*), а къмъ 3 ч. завзеха с. Домна-Сингартия. Въ това време и лъвата имъ колона влѣзе въ с. Лильово**).

Споредъ заповѣдта за боя на 11-а пех. дивизия № 160, писана на 4-и юлий въ с. Садово, лѣвиятъ флангъ на нашата позиция, северно и източно отъ с. Ляска, трѣбваше да се заеме отъ 57-и пех. полкъ (две дружини), 11-и артилерийски полкъ (две батареи), Софийския крепостенъ баталionъ (една батарея), една картечна и една пионерна рота. Конницата (3 ескадрона) да застане между р. Мѣста и успоредния край на една пѣх. между р. р. Ласка и Топлица, като наблюдава и лѣвия брѣгъ на р. Мѣста, да бѫде готова въ всѣки моментъ да атакува противника щомъ се удаде случай и постоянно да охранява лѣвия флангъ на разположението, да разрушава мостовете при с. Бляска и с. Костенъ. Тази заповѣдь се по-

**) Кой* — к.ръ на З коненъ дивизионъ.

До кого — н-ка 11-а пех. дивизия.

Отъ кжде — 2—3 км. южно отъ с. Горна-Сингария

№ 70, 1913 г., 5 день, VII месецъ 2 ч. 50 м. сл. пл.
Противникъ се намира на 2—3 км. североизточно отъ с. Садово, като сж обстреляли нашия самостоятелни офицерски разездъ Въ 2 ч. пр. пладне гърциъ заеха с. Горна-Сингаргия, отъ днесъ за ранта с. Либяхово гори; по посока на горнитѣ села сж изпратени разеди. За резултата ще Ви донеса. (п.) майоръ Симоновъ.

**) Донесение № 71 1913 год., 3 ч., 50 м. сл. пла.

Донесение № 11, 1915 год., о боевом наряднике на 11-й пех. дивизия

Една колона отъ главните неприятелски сили въ този моментъ влиза въ с. Долна-Сингартия по пътя западно отъ манастиря Св. Георги, друга колона настъпва южно отъ тъхъ . . . (другите работи отъ донесението не могатъ да се четатъ, защото е съвершено зацепано и на мяста скъсано). (л) майоръ Симеоновъ.

(п.) майоръ Симеоновъ

лучи на 4-и юлий въ 12 ч. полунощ, заедно съ нея се получи и телеграма № 3680, съ която се искаше да се представят отличилите се на 4-и юлий въ боя при с. Зърнево г. г. офицери и войници за награда. На нея телеграма майоръ Симеоновъ изпрати и отговоръ.*¹) За развалянето на мостоветъ при горепоменатите села бѣ натоваренъ ескадрона на ротмистъръ Софрониевъ, който на 5-и юлий рано сутринта започна изпълнението на заповѣдъта и къмъ 9 $\frac{1}{2}$ ч. пр. пл. мостоветъ бѣха разрушени. Въ 11 ч. пр. пл. майоръ Симеоновъ изпрати командира на 1-и ескадронъ ротмистъръ Софрониевъ при началника на отбраната — полковникъ Балевски, да му докладва той лично за положението на противника, да се информира за разположението на нашите войски по позицията и да получи нѣкои инструкции за престоящия бой. Полковникъ Балевски, като изслушалъ доклада, заповѣдалъ на кра на ескадрона да изпрати конници да извикатъ: началника на артилерията, дружинния командиръ, командира на конния дивизионъ и командира на картечната рота, да се явятъ веднага при него, за да обмислятъ нѣкои подробности по разпределението на частите по позицията и, ако има нужда, да станатъ нѣкои размѣствания, да може да се направятъ навреме. Конникътъ, който е билъ изпратенъ да съобщи на началника на артилерията, полков. Сирмановъ, не е можалъ да го намѣри, така че окончателното разпределение на частите по позицията е станало безъ него и затова той пише на стр. 43 редъ 21, че това разпределение било шаблонъс, когато въ сѫщностъ съвсемъ не бѣше така.

Въ този важенъ моментъ, началникъ на артилерията полковникъ Сирмановъ, намѣсто да си бѫде на мястото, подъ негово наблюдение и указание да стане разположението на батареите по позицията и др. подробности по това, той намѣрилъ

*) Донесение № 72, 1913 год. 5 день юлий месецъ, 2 ч. сл. пл.
Въ изпълнение телеграмата Ви подъ № 3680, донасямъ Ви, г-нъ
ераль, че на 4 и т. м. цѣлиятъ дивизионъ подъ моя лична команда,
ело съ г. г. офицеритѣ: майоръ Бѣрневъ, ротмистъ Софрониевъ
подпоручицѣтѣ: Писаровъ и Яневъ, единодушно се хвърлиха на-
дъ подъ градъ на шрапнели и спасиха дветѣ наши ордия, съ
коимъ имъ снарежение, изоставено на самата позиция отъ арти-
лиситѣтѣ. Снарядитѣ ги носихме цѣли 14 км. и ги предадохме на
ареата. За това самопожертвуване, моля даде наградять г. г. еска-
дроннитѣ командири на 10-и Македонски ескадронъ майоръ Бѣрневъ
и Александъръ съ военния орденъ „За храбростъ“ IV степень, командаира
1-и Македонски ескадронъ, ротмистъ Софрониевъ Петъръ, съ
личния орденъ „За храбростъ“ IV степень. Отъ 1-и ескадронъ подпо-
ручикъ Писаровъ Димитъръ—съ военния орденъ „За храбростъ“ IV ст.
ть 10-и Македонски ескадронъ подпор. Яневъ Борисъ съ военния
орденъ „За храбростъ“ IV степень. За дополнитѣ чинове моля да се от-
натъ на всѣки ескадронъ по 10 ордена „За храбростъ“ (всичко 30),
които отпосле ще раздадемъ споредъ показваната отъ тѣхъ храбростъ.

(п.) Майоръ Симеоновъ

за добре да отиде въ Неврокопъ да преглежда нѣкакви си
стари, изоставени отъ турцитѣ орждия, а следъ това да свиква
въ околийското управление първенцитѣ на града на конфе-
ренция и когато къмъ $4\frac{1}{2}$ ч. сл. пл. орждията загърмяватъ,
тѣ му напомнятъ, че неговото място не е въ околийското
управление и чакъ тогава се оплтва за позицията, но то бѣше
вече късно. На самия нашъ лѣви флангъ, източно отъ с. Ляска,
бѣше поставена една батарея отъ 14-и артил. полкъ, а непо-
срѣдствено до нейното прикритие, бѣше картечната рота, добре
маскирана и прикрита, съ много хубавъ обстрелъ нанапредъ.
Конницата (3 ескадрона) бѣше на казаното въ заповѣдъта
място, прикрита въ вѣрбитѣ до р. Мѣста.

мъсто, прикрита въ върхове и ридове. Къмъ 4 ч. сл. пл., следъ една малка престрелка, нашите предни части при с. Копривленъ отстъпиха и неприятельтъ зае селото. Къмъ $4\frac{1}{2}$ ч. гръцката артилерия откри силенъ огън по нашата позиция, особено силно обстреляваше гребена, където бѣше батареята и картечната рота, обаче, тъ бѣха добре маскирани и презъ всичкото време останаха незасегнати. Две неприятелски роти въ гжсти вериги настѫпиха бързо отъ с. Копривленъ въ лѣво отъ шосето, а други две роти се движеха въ дѣсно отъ шосето. Тукъ мѣстността е съвършенно открита,—разорани ниви, нѣкои отъ които бѣха посадени съ царевица. Неприятелските роти съ кратки прибѣжки напредвала, като постепенно завиваха съ дѣсния си флангъ. Нашата позиция мѣлчеше, само отъ дѣсния флангъ на лѣвия участъкъ една рота бѣше открыла огънь, но той не причиняваше почти никакви загуби на противника, който не причиняваше отъ това и като нѣмаше сведения какво имать окураженъ отъ това и като нѣмаше сведения какво имать насреща си, ротнитъ имъ командиръ се надпреварвала кой по-напредъ да върви, като нѣкои не бѣха слѣзли даже отъ конетъ си. Като се доближиха на около 1000—1200 крачки до нашите позиции, тѣзи неприятелски гжсти маси бѣха веднага обсипани съ убийственъ огънь отъ картечниците и батареята. Всичко се повали на земята, батареята продължаваше да ги обсипва съ шрапнели. Поддръжките имъ се опитаха да излѣзватъ напредъ и да повлѣкатъ веригите следъ себе си, но сѫщата участь ги последва и тѣхъ. Настана въ противника една суматоха. Въ продължение близо на единъ часъ, гѣрцитъ се опитаха на нѣколко пъти съ прѣсни сили да подновятъ атаките си, но бивала съ голѣми загуби отблъсквани. Къмъ $5\frac{1}{2}$ ч. завалѣ силентъ проливенъ дъждъ, който закри всичко—напредъ не се виждаше нищо—боя се прекрати. Гѣрцитъ използвала това положение да измѣкнатъ отъ този огненъ адъ останалите си оцѣлѣли войници и да се преведатъ въ редъ.

Докато валът дъждъ, батарейният командиръ на лъвофланговата ни батарея, предвижджайки, че гърцитъ ще поднови атаката си и може би тъхната артилерия (която бѣше

отъ скорострелни орждия) ще намъри позицията му, съ голѣми мжки измѣсти орждията си низко, на източния скатъ на височината, като дветѣ орждия ги постави на самото шосе, отъ кждето имаше много добъръ обстрелъ. Къмъ 6 $\frac{1}{2}$ ч. дъждътъ почна да намалява и мѣстността се откри, чѣлото поле бѣше наводнено. Рѣката Мѣста и нейнитѣ притоци — р. Ласка и р. Топлица и деретата бѣха излѣзли отъ коритата си. Къмъ 7 ч. грѣцката артилерия наново откри силенъ огнь по нашата позиция и не следъ много, гжсти неприятелски вериги се показаха, следъ тѣхъ следваха поддръжките въ разрѣдени въводни колони. Нашата батарея ги посреща съ убийственъ огнь. Напредването на противника бѣше много мжчно и бавно, защото войниците имъ газѣха въ вода и каль до колѣне. При все това и въпрѣки голѣмите загуби, тласкани отъ офицерите си, вървѣха напредъ, стигнаха вече на около 400—500 крачки до нашите позиции. Моментъ критически, защото само нашата батарея и нейното прикритие се борѣше съ тѣхъ. Картечната ни рота мѣлчеше. Отъ нашия центъръ се чуваше честа пушична стрелба, но изглеждаше, че е безвредна за противника. Майоръ Симеоновъ, като видѣ това критическо положение, даде заповѣдъ ескадронигъ да вървятъ въ атака. 10-и ескадронъ — майоръ Бѣрневъ, излѣзе отъ върбите и въ силенъ галопъ, се развѣрна; въ дѣсно отъ него и въ отстѫпъ следваше 1-и ескадронъ (ротмистъръ Софрониевъ). Конетъ почнаха да затъватъ и движението напредъ бѣше невъзможно. Дозорните, конетъ на които бѣха затънали до колѣне въ кальта, даваха отчаяни сигнали ескадроните да се повърнатъ. Майоръ Бѣрневъ като видѣ, че напредването е невъзможно, спрѣ ескадроните, обаче, неприятельтъ като забелеза конницата, повърна въ бѣгство, като нашата артилерия и прикритието ѝ продължаваше да имъ нанася голѣми поражения. Майоръ Симеоновъ изпрати веднага подпоручикъ Писаровъ да види защо нашата картечна рота мѣлчи и да обѣрне вниманието на батарейния к-ръ, че въ този моментъ откъмъ с. Сингартия се показаха гжсти неприятелски части и да съобщи за отстѫпленietо на противника, за да можатъ нашите да минатъ въ контъратака. Конницата се събра близо до шосето, на около 200 крачки отъ нашите орждия. Гѣрцитъ, съ прѣсни две роти, повториха атаката. Храбриятъ батареенъ к-ръ, окуроженъ, че конницата е при него, още по-храбро се дѣржеше и направляваше добре убийствения огнь на орждията си. Въ това време една отъ нашите картечници откри огнь, но не следъ много замълча. 1-и ескадронъ, спешенъ, обсипваше съ залтове противника, който като понесе голѣми загуби, отстѫпи. Майоръ Симеоновъ се подаде напредъ по шосето съ 7-и и 10-и ескадрони.

Къмъ 8 ч. сл. пл. подпор. Писаровъ се върна и съобщи, че капитанъ Дрехаровъ избѣгалъ отъ позицията, като оставилъ оръдията; а прислугата възсѣдиали по двама на конь, бѣгатъ,

като, кждето минатъ, викали: „Бъгайте, че гръцка кавалерия иде!“ и увличали пехотата следъ себе си. Подпоручикътъ отъ тревога едва можеше да опише грозната картина. Пехотнитъ началници тичаха съ сабли въ ръжка по бъгащъ войници даги спирать и връщать назадъ и, като успѣха да събератъ нѣкоя малка група, я поставяха на позицията. Въ това време се смъкваха отъ гребена и войниците отъ картечната рота. Ротниятъ командиръ съобщи, че отъ проливниятъ дъждъ лентитъ били толкова измокрени и изкаляни, че било невъзможно да действуватъ и затова напуснали позицията.*)

Следът отбиването на напоследната атака, противникътъ отстъпи. Майоръ Симеоновъ даде заповѣдъ 1-и и 10-и ескадрони да го преследватъ. Двата ескадрона се понесоха по шосето (защото отстрани движението бѣше невъзможно), — но, никъде нѣмаше противникъ. Цѣлиятъ дѣсень флангъ на гърците бѣше въ паническо бѣгство. Полето бѣше осъяно съ трупове. Повече отъ 300 трупа лежѣха въ мочорливите ниви. Ескадроните влѣзоха въ с. Копривленъ. Улицитъ на селото бѣха осъяни съ изоставени пушки, раници, патронни сандъци — признакъ на паническо бѣгство.

— признати! —
Тъмнината тури край на тази безславна епопея, двамата противници бъгатъ и то какъ? Гърците, за да бъгатъ — имащо, но защо бъгаха нашиятъ войници?!

Началникът на артилерията, полковникъ Сирмановъ, споредъ неговите думи (стр. 44 редъ 14) въ 8 $\frac{1}{2}$ ч. го виждаме при с. Миковица — едно разстояние отъ позицията около 7 километра. По тази престъпна мястост и въ такава каль, това разстояние не може да го измине за по-малко отъ единъ часъ. Значи той е напусналъ позицията въ 7 $\frac{1}{2}$ часа. Защо? Когато до това време нашата позиция бѣше непокътната. Може да е имало случаи на отдѣлни бѣгалици, това се е случвало често пхти, но повтарямъ, до 7 $\frac{1}{2}$ ч. всички атаки бѣха отбивани и нашата позиция бѣше неуязвима, пехотните началници си бѣха и останаха по мястата си до край. Тѣ изпълниха доблестно дѣлга си. Защо и въ какво може тогава полковникъ Сирмановъ да ги упрѣква? Не е ли напускането отъ него мястото си причина, че капитанъ Дрехаровъ е хукналъ да бѣга? Ако той бѣше на мястото си, той щѣше да види, че капитанъ Дрехаровъ бѣга и щѣше да вземе мѣрки. Щѣше да види какъ този батареенъ командиръ за трети пхть вършеше това. Каждето минѣше съ виковетѣ си: „Бѣгайте, че грѣцката кавалерия изкла всичко!“ повличаше всичко следъ себе си; щѣше най-после да види, че нашиятъ лѣвъ флангъ

*) Пехотнитѣ офицери бѣха всички по мѣстата си. Подполковникъ Добриновъ (после научихъ, че билъ раненъ въ корема) самъ съ една малка група и двама офицери сѫ били всичкото време въ 1-а линия, а другитѣ офицери се мѫчеха да събиратъ бѣгащите войници и да ги привеждатъ въ редъ.

геройски се държа и че нашата конница къмъ $8\frac{1}{2}$ часа бѣше наново въ с. Копривленъ иче противникътъ бѣга и тогава нѣмаше да попадне въ тази заблуда и да пише невѣрни работи, особено за конницата и за нѣкои г.г. офицери. Ако днесъ полковникъ Балевски и полковникъ Добриновъ не бѣха покойници, то тѣ щѣха съ още по-голѣмо възмущение да отхвърлятъ тѣзи клевети. Ако полковникъ Сирмановъ не подкрепи писанато си съ факти, преписи отъ телеграми донесения, както ние правихме тукъ, нѣма, освенъ да мислимъ, че заблудата му е умишлена, за да стовари вината всѣкиму другъ, но не и да я потърси въ себе си. На сѫщата страница полковникъ Сирмановъ пише: Къмъ 9 ч. сл. пл. биль вече въ с. Долна-Сушица „на докладъ“ при началника на дивизията, едно разстояние отъ други 6 километра го е изминалъ, значи, за $\frac{1}{2}$ часъ. Съ какво и какъ го е изминалъ това разстояние, когато ние къмъ $9\frac{1}{2}$ ч. намѣрихме коня му, че го води единъ войникъ по шосето, заедно съ отстъпващиъ войници (майоръ Симеоновъ използува коня, като качи на него единъ тежко раненъ войникъ). Защо полковникъ Сирмановъ си е оставилъ коня и кѫде го е оставилъ??!! Защо коня си поне не потърси, а чакаше конницата (която той обвинява) да му го заведе?? Къмъ какво навежда тази случка? Че полковникъ Сирмановъ е напусналъ позицията въ такова положение, че не е могълъ да мисли за нищо, а не и за коня си. Кое най-сетне го караше да върви „на докладъ“ въ Щаба на дивизията? Ако всѣки висшъ началникъ въ най важния и критически моментъ на боя напускаше мястото си и отиваше „на докладъ“, какво ще стане тогава? Отговорътъ е единъ: Ще стане това, което стана при Неврокопъ! И сме седнали да пишемъ и обвиняваме хора, които си изпълниха достойно дѣлга. Но по-нататъкъ.

Нашата позиция бъше вече опразнена, всички войници въ паническо отстъжение; пехотните началници въ тъмнината съ големи усилия ги събиратъ; последна отстъжи храбрата лъвофлангова батарея, като конницата ѝ помогна да съмъкне дветъ ордия отъ хребета. Батарейниятъ ѝ командиръ, този славенъ офицеръ, следъ такива блъскави успѣхи, вървеше съкрушенъ съ наведена глава предъ тази грозна картина. И всѣки се питаше: Защо бѣгатъ? Капитанъ Дрехаровъ съ своите „юнаци“ въ скоро време пристигналъ и въ тила и тамъ съ грозните викове „Бѣгайте, че гръцка кавалерия изкла всичко“ всѣва и тукъ паника. (Началникътъ на обоза—майоръ Найденовъ и днесъ, когато почне да разправя какъ капитанъ Дрехаровъ е пристигналъ съ прислугата, какъ е извикаль между войниците, не може да даде воля на нервите си, да окачестви това безумие по-картиенно).

На стр. 46 редъ 31, полковникъ Сирмановъ пише, че паниката била подготвена, но отъ изложеното дотукъ се вижда, че тя не е била подготвена, а е била докарана.

Къмъ 10 ч., следъ голѣми усилия, конницата помогна да се изтегли батареята и почна да прибира неприбраните още ранени войници. Недалечъ отъ Неврокопъ, по шосето, на-намѣрихме майоръ Харизановъ съ дружината си, назначенъ ариергардъ. Майоръ Симеоновъ го помоли да отиде съ войниците си да помага да събиратъ бѣгалци, да прибира ранени войници и изоставените вещи, като ариергардната служба ще я изпълнява конницата. Почти цѣлата ноќь, безъ почивка, ескадроните и ариергардната дружина работиха и успѣха да прибиратъ всички ранени и изоставени вещи.

Това е накратко самата истина по боеветъ при село Зърнево и Неврокопъ и паниката, която стана въ 11-а пех. дивизия. Това сж готови днесъ да го потвърдятъ всичките участници г. г. офицери, които сега съ възмущение отхвърлятъ клеветите на полков. Сирмановъ, че нѣмало било желание въ нѣкой офицери да се биятъ и не знамъ още що.

ИВАНЪ Д. СТРОГОВЪ.

Моето пленичество въ Цариградъ.

(Изъ книгата „Отъ Мармар до Морава и нататъкъ“—Мемоари и етюди на единъ български управителъ).

Бойоветъ между съюзниците се водѣха вече ожесточени и страшни по планините и долините на Източна и Северна Македония, а въ Родосто ние бѣхме въ пълно неведение върху онова, което ставаше на западъ. Българскиятъ войски търпѣха вече поражения, а до насъ долитаха слухове, че нашите сж вече въ Солунъ.

Въ Родосто бѣше останалъ само 9-и коненъ полкъ, подъ началството на полковникъ Данаилова, единъ достоенъ български офицеръ. Въ цѣлия Родостоско—галиполски окръгъ, имаше всичко една дивизия, и тя непълна, тъй наречената 10-а сборна дивизия на генералъ Брадистилова, отъ която по-голѣмата часть отбраняваше Чаталджа и Булаиръ, а останалата коненъ полкъ по-голѣмата часть бѣше настанена по това крайбрѣжие. Въпрѣки тия благоприятни слухове за победи на българското оръжие на западъ, и полковникъ Данаиловъ, и азъ и всички българи, па и гърците и арменци заедно сънастъ, които знаеха повече отъ насъ, бѣхме умърлушени и нѣщо ни тежеше на сърдцата и душитъ. Тази неизвестностъ за онова, що ставаше на западъ въ Македония, ни плашише и тревожеше.

И ето, на 29-и юни 1913 год. старъ стилъ, настѫпи разврѣзката. Макаръ да бѣхмеувѣрени, че ще дочакаме въ Родосто нѣкаква международна военна комисия, която да опредѣли точно нашата граница съ Турция линия—Мидия—Еносъ и предполагахме да стоимъ още нѣколко месеца тамъ, на 29-и юни турцитъ започнаха да настѫпватъ къмъ Булаиръ и Чаталджа, както бѣхме, впрочемъ, предупредени и отъ арmenци и отъ гърци, че турцитъ ще нахлуятъ въ Тракия въ случай на единъ въоръженъ конфликтъ между съюзниците на западъ. Азъ бѣхъ довелъ даже семейството си преди 40 дена въ Родосто следъ сключването на Лондонския миръ.